

Mezi politickým populistickým hnutím a náboženským New Age

EVOLUCÍ K NEW AGE

Ondřej Slačálek a Adam Borzič

Iniciativa *Pozitivní evoluce* podnikatele a matematika Karla Janečka představuje svojí koncepcí i výrazem natolik specifický fenomén, že jej lze zkoumat i z religionistické perspektivy.

Kampaň Karla Janečka *Pozitivní evoluce*, která proběhla na podzim 2012, výrazně souvisela s jinými sociálními hnutími a politickými iniciativami vystupujícími ve větší míře zejména od roku 2008 (počátek ekonomické krize), respektive 2010 (nástup Nečasovy vlády). Od kritických sociálních hnutí typu *ProAlt* nebo *Alternativa zdola* se nicméně odlišovala absencí tematizace sociální nerovnosti a distancí nebo přímo odmítavými postoji vůči levici. Tématicky i politicky měl projekt mnohem blíže k tomu, co politologové Bíba a Buben označili jako „podnikatelský populismus“, jehož typickým představitelem je Andrej Babiš (a jehož předchůdcem byl Vít Bárta, následovníkem pak ideologicky Pavel Kohout, politicky Tomio Okamura).¹

S tímto podnikatelským populismem Janečkova iniciativa sdílí zaměření na téma korupce i koncentraci na vůdčí osobnost, která předtím zaznamenala úspěch v komerční sféře. Patrné jsou ovšem i zásadní odlišnosti. První z nich je Janečkovo odmítnutí formátu „standardní“ politické strany směřující k uchopení politické moci. Oproti tomu upřednostňuje hnutí (s patrnou inspirací „barevnými revolucemi“ a sameťovou revolucí). Tato odlišnost od podnikatelského populismu sblížuje *Pozitivní evoluci* s výše zmíněnými sociálními hnutími. Druhá odlišnost od podnikatelského populismu ji nicméně odlišuje i od sociálních hnutí: silný morální apel a otevřenost spirituálnímu jazyku a jazyku hnutí Nového věku (New Age).

Kampaň *Pozitivní evoluce* měla impozantní a dobře financované zahájení – gradované inzeráty skončily skoupením titulních stran několika deníků. Působivý byl i hlavní název kampaň *Pozitivní evoluce*: jeho autoři spojili akcent na hnutí za změnu společnosti s implicitním, leč jasným odmítnutím dvou charakteristik, které jsou v převažujícím proudu české veřejné de-

baty konotovány jako psychologicky nepřijemné a politicky nepřijatelné, tedy negativismu a odkazu k revolucím coby nevypočitatelným, často násilným a radikálním změnám.

Zdá se, že příprava kampaň zahrnovala profesionální „zmapování trhu“. Vedle klíčového tématu korupce a zapracování morálního apelu a spirituálního jazyka se to projevilo i v jiných aspektech. Na prvním místě to byla schopnost navázat na morální patos Václava Havla a zároveň se jím nenechat nijak obsahově svazovat (např. již více komentátorů si povšimlo, že změna volebního systému, tedy Janečkův hlavní recept na obrát k lepšímu, se výrazně podobá změně, proti níž Václav Havel na přelomu století bojoval).

Obecnou únavu politickou reprezentací a citlivé vnímání korupce se Janečkovi podařilo dobře zužitkovat identifikací nepřítel. To je podle Laclaua a dalších klíčová operace populistické politiky. Ve výrazu *zlojed* pro politiky a podnikatele užívající nekalé praktiky Janeček našel novou, jasně odlišitelnou formulaci pro obecně sdíleného nepřítel, vůči němuž je vymezen dobrý lid.² Problémem byla ovšem jistá bizarnost slova, která se snadno stala terčem vtipů. Janeček také vystihl únavu ze zavedeného a potřebu nového začátku po více než dvaceti letech postkomunismu.³

Program setkání ve městech představoval značný úspěch a v řadě míst byly plné sály. Při setkáních a v doprovodné publicitě se nicméně projeví i meze Janečkova apelu. Ty lze v první řadě shrnout tím, že se na formu vyžadující charisma spolehl člověk, jehož charisma je sporné, a že o dialog se pokusil člověk zvyklý na hierarchicky strukturované firemní mezilidské vztahy. Nezvládnutí rozvrhu času i vlastní sebestřednosti se nejvýrazněji projevilo v závěrečném večeru v pražské Lucerně 23. 11. 2012, který byl vyvrcholením kampaň.

Kampaň se Janečkovi také nepodařilo přenést do ulic, takže po A, jímž byly mítinky, nenásledovalo žádné B. Rozpačitý dojem navíc posílila podpora Daniela Landy Janečkovi v anketě Zlatý slavík pouhých několik dní po vyvrcholení kampaň.

Obecný apel antikorupčnictví a morálních hodnot navíc na mítincích Janeček zploštil na debatu svého, povytce technického řešení korupce. Tím měla být změna volebního systému ve většinový s 81 volebním obvodem, z nichž měli vzejít dva kandidáti; voliči by vedle („plusových“) hlasů pro jednotlivé kandidáty mohli udělovat i záporné („minusové“) hlasy. Tento model Janeček prohlásil za řešení, které by vyloučilo nejen korupci, ale také krajní pravici či komunistickou stranu, a jež by rovněž nutilo politické strany, aby na kandidátky zapisovaly opravdové „osobnosti“.

Velká část kampaň se koncentrovala na argumentaci pro tuto konkrétní změnu a na její obhajobu, při níž byl Janeček prezentován jako matematický expert. Janečkův technokratismus se ostatně neprojevoval jen v tomto zúžení kampaň, ale např. i v jeho jazyce, v němž jsou patrné vlivy firemního prostředí.

Pozitivní evoluce a spiritualita New Age

Vzhledem k absenci ideového zdůvodnění v materiálech hnutí musíme k analýze spirituálních prvků užít fenomenologické analýzy jazyka, výraziva a strategie.⁴ Nejprve narazíme na směsici ne-politického populismu, firemní estetiky a moralistického apelu s mesiánskou příchutí. Ačkoli má základní intence hnutí (tedy společenská změna) sekulární ráz a explicitně se o spiritualitě nehovoří, už název iniciativy může ukazovat k inspiraci hnutím Nového věku.⁵ Jelikož sám pojem New Age je nesnadné přesně definovat a ti, kteří jsou k tomuto hnutí přiřazováni, nezdědka tuto kategorii odmítají, jedná se spíše o pracovní hypotézu, která může napomoci Janečkovu iniciativu lokalizovat z religionistické perspektivy.⁶

Ve spiritualitě hnutí New Age se specificky mísí témata eklekticky převzatá z tradičních duchovních směrů východního i západního druhu s novověkým paradigmatem vědy. New Age představuje syntézu, která chce překonat dualismus moderní vědy a světa spirituality. Právě pro toto napojení na vědu, respektive její alternativní podoby (kvantová fyzika, hlubinná ekologie, holistická biologie), se pojem evoluce stává ve spiritualitě hnutí New Age jedním z centrálních.

Právě tak výraz *pozitivní* v názvu iniciativy asociuje významný důraz ve spiritualitě hnutí New Age, spojený s fenoménem tzv. *pozitivního myšlení*. Podle rozšířeného ideového konsensu této spirituality o naprosté provázanosti hmoty a vědomí, který navazuje na myšlenky esoterní a hermetické tradice, působí *pozitivní myšlení* přímo na proměnu světa.⁷ V Janečkových promluvách se opakovaně objevuje důraz na překonání společenské i osobní negace a skepse pozitivním přístupem. Taktéž jeho důrazy na osobní odpovědnost a nadšení mají svůj korelát ve spiritualitě hnutí New Age. Hnutí se má šířit v *pozitivních vlnách* (marketingová strategie, reklamy s deseti hesly Pozitivní evoluce), veřejné besedy jsou pak nazývány *pozitivními městy*.

Karel Janeček.

Ale není to jen jazyk, i celková koncepce a vize iniciativy poukazuje k *mileniálnímu* aspektu. Šíření „pozitivních vln“ a vytváření „pozitivních měst“, abychom se drželi Janečkovy terminologie, nápadně připomíná jednu z centrálních vizí spirituality hnutí Nového věku, dominový efekt tzv. *vodnářského spiknutí*. Známa idea Marylin Fergusonové počítající s postupnou společenskou transformací prostřednictvím spikleneckých center tu má svůj společenský korelát.⁸ Mileniální křídlo hnutí New Age očekávající celoplanetární transformaci bývá někdy religionisty dáváno do kontrastu s komerčně pojatou esoterikou, která bývá spojována i s fenoménem firemní spirituality (myšlením k bohatství, využívání meditace v podnikání a vedení firem apod.).⁹ Tento mileniální proud v americkém i evropském kontextu tíhl politiky vždy spíše k zelené liberální levici.¹⁰ U Janečka dochází k paradoxnímu spojení obou podob spirituality hnutí New Age: marketing a úspěch ve službách společenské transformace (která je ovšem omezena na v zásadě inženýrské „technické řešení“, nabízené s expertní, nikoli spirituální argumentací).

Janečkova vize má ovšem i zřetelné odlišnosti od převažující podoby spirituality hnutí Nového věku. Především je to dualistický vztah *pozitivních jedinců a zlojedů*, který je součástí populistické

strategie. Oproti tradičnímu holismu spirituality hnutí New Age, inspirovanému také hlubinnou psychologií C. G. Junga, s jejím důrazem na integraci „stínu“, zde máme co do činění s mytologiemi manichejského typu. Je zde také využito symbolismu populární ságy o mladém čaroději Harry Potterovi, v níž jsou protikladem kladných hrdinů *smrtí-jedi*. Její obliba předsta-

vuje rovněž jeden z významných fenoménů postmoderní spirituality.

Specifickou kapitolou Pozitivní evoluce jsou asociace spojené s motivy, které pracovním nazvěme *guru a rada starších*. Součástí Janečkovy strategie je důsledná sebe prezentace *bojovníka s korupcí, matematika (čili vědce neboli archetypu, který je součástí mytologie New Age) a úspěšného podnikatele*. Radu starších, jakýsi „dvůr“ vůdce pozitivní transformace, pak představují vybraní mudrci, s nimiž „guru“ diskutuje a kterými se mediálně zaštiťuje. Mezi ně patří řada celebrit (např. Jan Svěrák, Tomáš Hanák, Jiřina Šiklová), ale i geolog Václav Čílek, který se prezentuje v roli vědce popularizujícího vědu i mudrce hnutí New Age zcela otevřeně.¹¹ Pozornost si zaslouží i logo hnutí, geometrický symbol, který připomíná estetiku inicačních společností.

Náboženské motivy *Pozitivní evoluce* jsou ovšem zasazeny důsledně do civilního rámce a zůstávají spíše v pozadí. S trochou nadsázky tak hnutí lze charakterizovat jako marketingové využití spirituality New Age pro atraktivní design politické akce, která svým obsahem nemá s tímto spirituálním „obalem“ mnoho společného.

Závěr

Pokus Karla Janečka iniciovat protikorupční sociální hnutí měl několik zdrojů své veřejné přesvědčivosti. Prvky New Age v rétorice kampaně přitom byly mnohem spornější než např. vcelku konsensuální odkazy Janečka k ideologii expertnosti či výkonu. Právě tyto spirituální prvky jsou přitom tím, co odlišuje Janečka jak od jiných podnikatelských populistů, tak od jiných sociálních hnutí.

Jazyk ovlivněný spiritualitou hnutí New Age v Janečkově Pozitivní evoluci není příliš kompatibilní ani s jádrem tohoto pro-

jektu, jímž je reforma volebního systému, ani s většinou argumentace, která byla spíše technokratická. Prvky spirituality hnutí New Age patrně odrážely postoje preference přinejmenším části Janečkova prostředí a možná i jeho dlouhodobější intence. Mohly rovněž představovat zajímavý příslib pro určitý segment společnosti, neuspokojený nebo neoslovený dosavadní duchovní nabídkou. Ovšem nesoulad tohoto politického jazyka s jinými akcenty v Janečkově rétorice spolu s dalšími faktory mohl být jednou z příčin neúspěchu Pozitivní evoluce. ■

Poznámky

- 1 Bība, Jan; Buben, Radek: Babiš – skvrn a špíny se zbavíš, dostupné na <http://denikreferendum.cz/clanek/11988-babis-skvrn-a-spiny-se-zbavis>.
- 2 Srv. Laclau, Ernesto: *Emancipace a radikální demokracie*, Praha: Karolinum 2013; Laclau, Ernesto: *On Populist Reason*, London: Verso, 2005.
- 3 Srv. Buden, Boris: *Konec postkomunismu*, Praha: Rybka, 2013.
- 4 Na svých stránkách iniciativa představuje své poslání takto: „Naším cílem je zlepšení společenského klimatu v naší zemi. Společnost prochází krizí hodnot. (...) V naší zemi ovšem existuje řada sdružení i jednotlivců, dělajících dobré věci. Iniciativa Pozitivní evoluce je impulsem k jejich propojení a celospolečenské diskuzi o tématech, která společně sdílíme a na kterých můžeme spolupracovat. Iniciativa Pozitivní evoluce není kampaní k založení nové politické strany, nedělá ani reklamu žádnému ze stávajících politických seskupení, nemá žádné politické ambice.“ Viz <http://www.pozitivnievoluce.cz/cs-CZ/o-nas.html>.
- 5 Mezi zakladatele *Pozitivní evoluce* patří vedle Karla Janečka a Tomáše Marady i podnikatel Ctirad Hemelík, který je organizátorem akcí typu Festival Evoluce nebo Veletrh Esoterika.
- 6 K diskusi o vymezení New Age viz Ivan O. Štampach, *Na nových stezkách ducha*, Praha: Vyšehrad, 2010, s. 196-197. Štampach navrhuje alternativní pojem „postmoderní spiritualita“.
- 7 Viz např. významné dílo průkopníka spirituality New Age David Spangler, *The Laws of Manifestation*, Fiddhorn: Findhorn Press, 1975. Nebo v poněkud populárnější verzi bestselery Louise L. Hay, *Miluj svůj život*, Praha: Pragma, 1991 nebo Pierre Franckh, *Jak si správně přát*, Ostrava: Anag, 2008.
- 8 Viz Marylin Ferguson, *The Aquarian conspiracy: personal and social transformation in the 1980s*, Los Angeles: Tarcher, 1980. Srv. David Spangler, *Towards a Planetary Vision*, Fiddhorn: Findhorn Press, 1976.
- 9 Viz například bestseller gurma New Age indického původu Deepaka Chopry, *The Soul of Leadership*, New York: Crown Publishing, 2010. K tématu spirituality a podnikání viz článek Corrine McLaughlin „Spirituality and Ethics in Business“, The Center for Visionary Leadership, 2009 na stránkách <http://www.visionarylead.org/articles/spbus.htm>.
- 10 K radikálně levicové orientaci se vědomě hlásí např. biolog Rupert Sheldrake, fyzik Fritjof Capra nebo čelní představitelka Wiccy Starhawk.
- 11 Václav Čílek na propagačním videu řekl: „Projekt pozitivní evoluce tu vždycky byl, ale jsem rád, že teď byl naformulován, protože mezi lidmi rezonuje od pravěku“. Viz <http://www.pozitivnievoluce.cz/cs-CZ/osobnosti.html#osobnosti>.

Bc. **Adam Borzík** (*1978) je básník, psychoterapeut, šéfredaktor literárního obydleníku Tvar a student religionistiky.
PhDr. **Ondřej Slačálek** (*1982) je politolog, působí na Ústavu politologie FF UK.